

2. Єрмоленко В. Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX–XX століть. Вид. друге. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2020. 480 с.
3. Каганов Ю. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя : Інтер-М, 2019. 432 с.
4. Макарадзе Х. З. Ідеологічний дискурс романів Івана Багряного «Сад Гетсиманський» та «Тигролови» (літературні твори та кіноверсії, еміграція – Україна). Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (українська література). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2023. 245 с.
5. Макарадзе Х. Радянське «правосуддя» крізь призму ідеології Івана Багряного (за романом «Сад Гетсиманський»). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*. 2019. Випуск XVIII. С. 90-101.

Науковий керівник – Г. І. Яструбецька, д. філол. н., проф.

Олександра Кравчук

## Автопроекції Вірджинії Вулф у романі «Місіс Делловей»

У творчості Вірджинії Вулф, зокрема в романі «Місіс Делловей» (1925), художня дійсність набуває виразного автобіографічного забарвлення. Зображений світ у творі становить багаторівневу проекцію особистісного, психологічного та ідеологічного досвіду авторки. Відмова від лінійної структури оповіді, розірвана композиція, потік свідомості, суб'єктивність сприйняття – все це є не лише ознаками модерністської естетики, а й інструментами внутрішнього самовираження. Концепт автопроекції функціонує як інтегральний механізм перенесення травматичного досвіду в естетичну площину, таким чином надаючи В. Вулф можливість трансформувати власну ідентичність у літературну форму. Найбільш репрезентативними в цьому контексті є образи Клариси Делловей та Септімуса Воррена-Сміта. Однак попри численні дослідження з поетики модернізму та психоаналітичної критики, феномен авторської автопроекції у творчості Вулф ще не отримав системного осмислення. Аналіз цього явища дозволяє не лише глибше зрозуміти особливості художнього самовираження письменниці, а й розкрити складну взаємодію між особистим досвідом, психічними травмами та естетичною формою в літературі модернізму.

Питання автопроекції у творчості В. Вулф розглядається в контексті модерністської естетики, феміністської критики та психоаналітичного підходу. Вітчизняні науковці, зокрема Г. Батюк і Г. Варнацька, досліджують поетику її творів, звертаючи увагу на специфіку модерністської нарації. У той час як А. Богданова аналізує функціонування потоку свідомості в українському перекладі, англomовні дослідники (Л. Лі, Г. Гордон) акцентують на психічному досвіді Вулф як чиннику, що формує структуру її текстів.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати механізми автопроекцій в романі «Місіс Делловей» як засобу художнього самовираження, з урахуванням особистісного досвіду письменниці, її психоемоційного стану та естетичних принципів модернізму.

Клариса Делловей у романі є втіленням фрагментованої, травмованої жіночої свідомості, яка змушена функціонувати в межах очікувань і обмежень патріархального суспільства. Попри зовнішню пристосованість до ролі вірної дружини та зразкової домогосподарки, її внутрішній світ глибоко віддалений від цієї оболонки. В її рефлексіях часто зринає тема не самотності як соціального явища, а відчуження як екзистенційного стану. Нерозуміння Кларисою своєї істинної ролі в суспільстві, пригнічена та обмежена самореалізація жінки, відсутність емоційної близькості як з донькою Елізабет, так і з чоловіком Річардом окреслені авторкою не випадково. Таким чином Вірджинія зачіпає наболілу для себе тему фемінізму та необхідності його впровадження у соціальну норму, а

також наглядно демонструє читачеві причини зламу жіночої особистості. Окрім Клариси, місіс Демпстер, Лукреція Воррен-Сміт, навіть трансформована Саллі Сітон – усі вони репрезентують різні моделі жіночого існування в межах або на межі соціального конформізму. Від «досконалої господині дому» до жінки, що втратила суб'єктність у шлюбі, – ці персонажі відображають глибоку тривогу авторки щодо несвободи жінки в культурній парадигмі свого часу.

Окремої уваги заслуговує антиклерикальна парадигма Вулф, що яскраво втілена в карикатурному образі міс Кілман, чия релігійність є маскою глибокої озлобленості та меркантильності. Контраст між християнкою Доріс і атеїсткою Кларисою стає не лише світоглядним, а й етичним: Клариса, попри відсутність віри, чинить добро як самоцінність, тоді як міс Кілман, при всій зовнішній набожності, уособлює ледь не всі сім смертних гріхів. Вірджинія Вулф неприховано висловлює свою зневагу до таких людей, через призму їхнього зображення у творі, а також через сприйняття їх іншими персонажами: *«Клариса була приголомшена. І це християнка – оця жінка! Оця жінка забирає від неї дитину! Та вона в змові з темними силами! Незугарна, шкаредна, нічим непримітна, без дрібки доброти чи благодаті, і це вона знає сенс життя!»* [4, с. 134].

Також авторське «Я» Вірджинії Вулф виразно простежується у зображенні стосунків Клариси з Саллі Сітон, що резонує з біографічним фактом романтичного зв'язку письменниці з Вітою Секвілл-Вест. У межах потоку свідомості героїня осмислює власний досвід емоційної та еротичної прив'язаності до жінки, ставлячи запитання щодо природи цього почуття: *«Хіба це, зрештою, не кохання?»* [4, с. 36]. Така рефлексія свідчить про приховану бісексуальність персонажа, що постає не лише як особистісна характеристика, але і як прояв андрогінного світовідчуття. Клариса трактує свою прихильність до жінки як вияв чоловічої складової власного «Я», що дає їй змогу емпатично уявити переживання чоловіка, закоханого в жінку. Тема андрогінності, характерна для творчості Вулф, не обмежується романом «Місіс Делловей». Вона набуває цілісного філософського осмислення у романі «Орlando» й есеї «Власна кімната». У згаданому есеї Вулф постулює концепт андрогінної свідомості як передумову цілісного та плідного творчого буття: *«...Тільки при повному злитті чоловічої та жіночої половин свідомість розцвітає та розкривається у всіх своїх здібностях»* [пер. О. Кравчук, с. 5]. Отже, ідея андрогінності у творчості Вулф постає не лише як естетичний прийом, а і як прояв глибокої здатності до інтеграції гендерно поляризованих способів мислення, що виявляється як у побудові її персонажів, так і в загальній філософській настанові її письма.

Септімус Воррен-Сміт – інший головний персонаж, втілює авторське alter ego з глибоко травматичним досвідом. Він повернувся з війни зміненим, не здатним інтегруватися в мирне життя, й перебуває в стані пограниччя між реальністю й ілюзорним світом спогадів і містичних послань. Його психічна нестабільність – не лише симптом травматичного досвіду, а й форма мислення, в якій світ постає як ворожа, жорстка й нестерпна реальність. Він чує голоси, розмовляє з мертвими, зокрема із загиблим другом Евансом. У цьому вимірі художньо інсценується трагедія психіки, яка не витримує тиску модерного світу.

Септімус – не тільки жертва війни, але й системи: лікарі Труссел і Голмс не намагаються його зрозуміти, а прагнуть підпорядкувати медичній нормі. Його самогубство – це не просто сюжетний акт, а протест проти об'єктивізованого, редукціоністського погляду на особистість. *«... Він, Септімус, повелитель людей, має бути вільним»* [4, с. 72] – ця відмова від «зцілення» стає естетичною формою самозахисту від дегуманізованого лікування, позбавленого справжнього розуміння першопричин душевної хвороби.

Важливо, що психологічний портрет Септімуса має глибоку внутрішню спорідненість з образом самої письменниці, яка також перебувала під наглядом лікарів, проходила сеанси примусового лікування й зрештою обрала самогубство. Ще задовго до фатального рішення вона вже переживала серйозні психічні кризи – зокрема, після смерті батька намагалася вистрибнути з вікна, що стало її першою спробою накласти на себе руки. Септімус

викидається з вікна – так само, як Вулф у реальному житті занурилася у воду, обравши тишу замість подальшого болю.

Клариса Делловей і Септімус Сміт у романі постають у ролі соціальних типажів, що репрезентують традиційні уявлення про гендерну самореалізацію: жінка – як хранителька домашнього вогнища, чоловік – як герой війни та захисник державних цінностей. Однак обидва персонажі виявляються нездатними досягти гармонії з нав'язаними моделями поведінки, що свідчить про глибинну кризу суб'єктивності в умовах жорстко структурованого соціального порядку. Найгостріше цю кризу переживає Септімус, для якого післявоєнна дійсність постає джерелом небезпеки та душевного розладу. Його психоемоційний стан набуває рис маргіналізації, а відчуття загрози транслюється в риториці: «Світ замахнувся батогом – і на кого він опуститься?» [4, с. 17]. Символічне вигнання героя з соціального простору стає каталізатором його ізоляції та остаточного відчуження, що уможливорює трагічну розв'язку.

І Клариса, і Септімус мають спільні риси: граничну самосвідомість, ретроспективне проживання дійсності, осмислення втрат та наслідків, яких не можна змінити. Це дві сторони однієї особистості – неадаптованої до соціуму й загубленої в собі. Саме тому образи героїв існують у композиційній паралелі: вони не зустрічаються в романі, але їхній досвід – дзеркальний. Смерть Септімуса Сміта набуває для Клариси символічного значення, стаючи актом, що проєктує її власні внутрішні страхи та невисловлені екзистенційні сумніви. Вона «відчувала себе дуже схожою на нього – на того юнака, що наклав на себе руки» [4, с. 198], – і в такий спосіб ототожнює себе з тією частиною Септімуса, яка була витіснена суспільством. Його самогубство стало для неї катарсисом – воно не лише розрядило напругу її власного внутрішнього конфлікту, а й повернуло здатність емоційно відгукуватися на буття. Через смерть Септімуса Клариса досягає красу повсякденності, спонтанну радість життя й оновлену суб'єктивність: «...вона ніколи ще не відчувала такого щастя...» [4, с. 197]. Таким чином, межа між героями виявляється умовною – Септімус постає як відображення внутрішнього стану Клариси, а його загибель відкриває їй шлях до особистісної трансформації.

Таким чином, роман «Місіс Делловей» постає як багатопланове художнє втілення авторської ідентичності, де літературна форма слугує засобом автопсихологічного аналізу, соціальної критики та філософського осмислення жіночої самості. Через автопроєкції Вулф формує особливу оповідну тканину, у якій межа між вигаданим і пережитим зникає, а художнє слово стає етичним актом саморозкриття.

У перспективі подальших досліджень доцільним є розширення аналітичного горизонту шляхом міжетекстуального зіставлення інших творів Вірджинії Вулф, зокрема таких як: «Орландо», «На маяк» і «Хвилі» – з метою виявлення типових моделей автопроєкцій. Водночас важливим напрямом постає психоаналітичне тлумачення художніх образів письменниці у світлі її біографічних матеріалів – листування та щоденникових записів, що сприятиме глибшому розкриттю природи її авторського «Я».

#### Література

1. Батюк Г.О. Художня специфіка модерністської прози Вірджинії Вулф: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.06 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2009. 20 с.
2. Богданова А. Потік свідомості в романі Вірджинії Вулф «Місіс Делловей»: особливості перекладу українською мовою (на матеріалі перекладу Тараса Бойка). Львів: Український католицький університет, 2022. 30 с. URL: <https://er.ucu.edu.ua/handle/1/3410>
3. Варнацька Г. Художня специфіка модерністської прози Вірджинії Вулф: [монографія]. Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. Івана Франка, 2012. 219 с.
4. Вулф В. Місіс Делловей / пер. з англ. Т. Бойка. Київ: Клубук, 2016. 208 с.
5. Woolf V. A room of one's own. URL: <https://gutenberg.ca/ebooks/woolfv-aroomofonesown/woolfv-aroomofonesown-00-h.html>

Науковий керівник – О. В. Пашук, канд. філол. н., доц.